

Kitap Eleştirisi

"Çalışma"yı Çalışmak: "Çalışma Düşüncesi" Kitabı Üzerine¹

Gökhan BULUT*

Çalışma, gerek bireysel gerekse de bireyin ilişkilerini düzenleyen bir eylem olması nedeniyle yaşamda merkezi bir öneme sahiptir. İnsanın üretici etkinliğinin ve sosyal varoluşunun temeli olarak hem birey hem de toplum ölçeğinde etkileri olan "çalışma"ya ilişkin analitik çözümler geliştirmek çok yönlü bir çalışmayı gerektirmektedir. Analizlerde, inceleme nesnesi (çalışma)'nin çok yönlü niteliği nedeniyle pek çok parametreyi göz önünde bulundurmamak, sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinden aynı incelemede yararlanmak gerekmektedir.

Çalışma eylemine ilişkin bir analiz, çalışmanın sosyal ilişkilerin belki de en belirleyici bileşen olması nedeniyle yalnızca tarihsel bir değerlendirmeyi değil ama aynı zamanda toplumsal bir çözümlenmeyi de içermek durumundadır. Çalışmanın tarih içinde geçirdiği dönüşümlere bakmak, konunun anlaşılabilirliği için ne kadar önemliyse günümüz toplumsal koşulların özgün koşullarıyla düşünmek de o kadar önemlidir. Çalışmanın bir özelliği insanlar arasında ilişki kurması ise bir diğer özelliği de insanlar arasındaki ilişkilerden ortaya çıkmış olmasıdır. Aynı anda hem ilişkilerden çıkan (ilişkilerle şekillenen) hem de ilişkiler kuran çalışmayı çözümlenmenin aynı zamanda ilişkilerin çözümlenmesi anlamına geldiğini de söyleyebiliriz.

Çalışma Düşüncesi kitabı, konu üzerine oldukça kapsamlı bir çalışma olarak dikkat çekmektedir. Orijinal dilinde 2011 yılında basılan ve dilimize geçtiğimiz Ağustos ayında Ayrıntı Yayınları tarafından kazandırılan kitap, çalışma ile ilgili ilk anda akla gelmeyecek pek çok alt başlığa sahip ve bu yönüyle temel bir başvuru kaynağı olma özelliğini barındırıyor.

Yazar John W. Budd, kitapta "çalışma" sözcüğünü "emek" sözcüğünü kapsayacak ve yer yer aynı anlama gelecek şekilde kullanıyor. Çalışmanın nasıl kavramsallaştırıldığına odaklanan kitapta çalışma üzerine "düşünmek" temel oluşturuyor. Dolayısıyla çalışmanın nasıl kavrandığını, çalışma kavranırken hangi entelektüel referansların kullanıldığını anlatan Budd, çalışma düşüncesinin gelişimine ilişkin de bir kaynak oluşturmuş oluyor.

* Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, gbulut@ankara.edu.tr

¹ Budd, J. W. (2016) *Çalışma Düşüncesi*, (çev: Fuat Man), İstanbul: Ayrıntı.

Çalışma Düşüncesi, çalışmayı on başlık altında inceliyor. İncelemede çalışmanın aldığı veya çalışmaya yüklenen anlamlar da böylece listelenmiş oluyor. Kitap çalışmayı “Lanet, Özgürlük, Meta, Mesleki Vatandaşlık, İstirap, Kişisel Tatmin, Başkalarına Bakım, Kimlik ve Hizmet” yönleriyle ele alıyor.

Sanayii Devrimine kadar tarım ve hayvancılık temelinde gelişen ve bu nedenle nüfus ve coğrafya ölçeklerindeki artışa bağlı olarak dar denebilecek değişikliklere uğrayan çalışma, son iki yüz elli yılda radikal anlam dönüşümleri geçirdi. Hane yapısı ve üretim noktasının Sanayii Devrimi ile aldığı yeni biçim ve içerik, çalışmanın yaşamdaki süresi ve rolünü de dramatik ölçüde değiştirdi. Kitapta kapitalizmin çalışmaya olan etkisi, Sanayii Devriminin önemine ilişkin bu tespit yapılmış olmasına rağmen, yeteri derecede hesaba katılmamış görünüyor. Bunun bir sonucu olarak, çalışmanın anlamlandırılmasına ilişkin sınıflandırmanın anlaşılması güçleşiyor. Kitapta çalışmanın tartışıldığı on başlığın hangi metodolojik parametreler ve analitik sınıflandırmalarla belirlendiğinin açıklanmaması önemli bir eksiklik olarak göze çarpıyor. Bu eksiklik, kitabın önemli bir kaynak olma niteliğini olmasa da analitik niteliğini azaltıyor. Bu metodolojik kapalılık nedeniyle günümüz toplumunu anlamada kullanılacak verimli düşünsel araçları barındırma potansiyelini iyi kullanamamış olan kitap, bu nedenle yer yer anlatım tekrarları ve karışıklıklarına neden oluyor.

Kitapta (2016:41), “Çalışmayı Kavramsallaştırmak” başlığıyla verilen tabloda, sınıflandırmada kullanılan başlıkların tanımı ve “entelektüel temeller”i veriliyor. Daha önce ifade ettiğimiz metodolojik eksiklikler, bu tabloda seçilebilecek düzeyde görünüyor. Örneğin “meta” niteliğinin ortaya konmasındaki entelektüel temelin “kapitalizm, sanayileşme, iktisat” olması, çalışmaya “meta niteliğini veren” ile “meta niteliğini açığa çıkaran” unsurların birbirine karıştırıldığını gösteriyor. Bu karışıklık, çalışmanın kapitalizm içinde kazandığı meta niteliği nedeniyle, çağdaş endüstri ilişkileri içinde aldığı “sosyal ilişki” özelliklerinin birbirinden ayrı değerlendirilmesine neden oluyor. Çalışmanın vatandaşlık ile ilgisi de üretim ilişkileri zeminine oturtulmadan, sosyal bir olgu olarak değerlendiriliyor. Böylece çalışma vasfının günümüz toplumundaki sosyal haklar ve vatandaşlık pozisyonlarını etkileyen en önemli unsur olması, kitabın analiz çerçevesinde bir olumsuzluk düzeyinde kalıyor. Çalışmanın “ıstırap” olarak düşünülmesine neden olan çalışma koşulları ve sınıf ilişkileri analize girmiyor ve “mesleki vatandaşlık” ile “ıstırap” olma nedenleri arasındaki ilişki kapitalizmin etkisinden azade olarak değerlendiriliyor.

Çalışmanın insan hayatındaki rolünün tarih içinde de merkezi olmasına rağmen kitapta, rolün niteliğindeki değişiklikleri yeterince hesaba katmamayı getiriyor. Yazar, gerek istihdam içi (ücret karşılığı) gerek istihdam dışı (zorunlu çalışma, gönüllü çalışma, hizmet çalışması vb) çalışmanın anlamları üzerindeki etkisine karşın kapitalizme analizinde yeterince yer vermiyor. Bunun yerine kapitalizmin etkisini, Marksizmin çalışmanın (emeğin) “meta” niteliğini ortaya koy-

ması ile sınırlı tutuyor. Öte yandan çalışmanın toplumsal etkisine rağmen sosyal ilişkilerin düzenlenişi sırasında görmezden geliniyor olduğuna ilişkin tespit, sezgisel kalmakla birlikte kitap boyunca korunuyor.

Yukarıda ifade edilen çok yönlü karakteri nedeniyle çalışma üzerine düşünmek hem akademik hem politik bir uğraştır. Bizatihi konunun politik olması analizin de, ister hedeflensin ister hedeflenmesin, politik olmasını beraberinde getirecektir. Bu bağlamda Çalışma Düşüncesi kitabı, çalışma ile birlikte çalışma düşüncesinin geçirdiği dönüşümler ve bu dönüşümlerin kaynakları konusunda önemli bir boşluğu dolduruyor. Çalışmanın anlamlandırılması üzerine hazırlanmış bu boyutta ve derinlikte bir kitap, önemli bir çalışma sosyolojisi kaynağı olmayı hak ediyor. Dil ve üslup bakımından okunma kolaylığı da gösteren kitap, verimli tartışmaların ve ilerletici araştırmaların önemli kaynaklarından biri olarak değerlendirilebilir. Kitabın çalışma üzerine düşünmek için sunduğu imkanları, çalışma etrafında şekillenen toplumsal çelişkilerin çözülmesine dönük politika geliştirmek üzere kendisine başvurulara sunmaması ise kitaptaki metodolojik aksaklıkların da neden olduğu bir eksiklik olarak duruyor.

